

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

УДК 327 (477:498)

© Сергій Бостан (Чернівці)

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
В ДОГОВІРНО-ПРАВОВІЙ БАЗІ
УКРАЇНИ ТА РУМУНІЇ

У статті висвітлюється договірно-правова база україно-румунських стосунків зокрема, значна увага приділяється питанням двосторонніх відносин. Мають місце територіальні претензії, що значно ускладнює діалог.

Ключові слова: *україно-румунські відносини, територіальні проблеми, о. Зміїний, державний кордон, євроатлантична інтеграція, Україна, Румунія.*

Україна і Румунія увійшли в XXI століття із значним багажем невирішених проблем та взаємних претензій. Це ще донедавна тримало в напрузі не тільки українців і румунів, але й час від часу привертало увагу міжнародної спільноти. Передусім це стосується суперечностей навколо о. Зміїного і порядку делімітації континентального шельфу та вільних економічних зон у Чорному морі, оцінки рівня задоволення прав і свобод своїх земляків у Румунії та в Україні, економічних і екологічних наслідків відновлення Україною судноплавного каналу у гирлі Дунаю тощо.

Не завжди зрозумілою є позиція певних румунських політиків та високопосадовців стосовно відносин з Україною та активна діяльність у Румунії певних політичних та громадських сил, що розпалюють ворожнечу між двома сусідніми державами та народами, проголошуючи ідеї, які загрожують територіальній цілісності та суверенітету України, призводять до загострення міждержавних відносин та напруження ситуації у Чорноморському регіоні загалом. І такі прояви не дружнього ставлення до своїх сусідів час від часу повторюються, в залежності від подій, які відбуваються всередині тієї чи іншої держави або на міжнародній арені.

Натомість добросусідські відносини між Україною та Румунією сприятимуть розвитку та удосконаленню геостратегічного, торговельно-економічного, людського і культурного співробітництва на основі європейських демократичних цінностей та стануть фундаментальним чинником забезпечення та зміцнення стабільності, безпеки та співпраці у цьому регіоні Європи. Саме тому дослідження даної теми є актуальним та потребує подальшого вивчення.

Мета статті полягає у висвітленні та аналізі україно-румунських міждержавних відносин, характеристик територіальних проблем, які мають місце у взаєминах двох країн. Реалізація поставленої мети обумовлює необхідність вирішення таких основних завдань: розкриття особливостей формування договірно-правової бази україно-румунських міждержавних відносин; дослідження процесу формування україно-румунського державного кордону; характеристика територіальних проблем, наявних в договірно-правовій базі міждержавних відносин; визначення особливостей протиріч між Україною та Румунією в питанні визначення міждержавного кордону на суші та на морі.

Практичне значення статті полягає у використанні її результатів у навчальному процесі, а також органами законодавчої та виконавчої влади, місцевого самоврядування, засобами масової інформації у їх практичній діяльності, спрямованій на вирішення двосторонніх конфліктів та вдосконалення участі нашої країни у провідних міжнародних організаціях і можливого членства України в НАТО і ЄС.

При підготовці статті автором використані міжнародні договори, що регулюють україно-румунські стосунки, закони, постанови та інші документи, в яких розкриваються принципи ведення зовнішньої політики України та Румунії, наукові публікації українських вчених та статті українських і румунських публіцистів та політиків в друкованих та електронних виданнях. Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1992 року, коли Румунія визнала незалежність України та встановила з нею дипломатичні відносини і до наших днів.

Державний кордон є однією з найважливіших ознак незалежної держави. Вирішення питання делімітації та демаркації державного кордону сприяє становленню безконфліктних взаємин з сусідніми країнами, і є одним з основних напрямків зовнішньої політики кожної держави.

У статті 18 Конституції України зазначається, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства [7]. Саме тому пріоритетним є продовження договірно-правового оформлення державного кордону України, що виступає важливим елементом створення середовища безпеки та стабільності навколо нашої держави.

В даний час загальна довжина сухопутних кордонів України сягає 5624 км, в тому числі з Румунією – 608 км. Україна провела значну роботу з обладнання державного кордону, але питання фізичного облаштування стримується ще незавершеним процесом делімітації державного кордону України та демаркації вже делімітованої сухопутної ділянки.

Період суспільної трансформації у країнах Центрально-Східної Європи супроводжується новими інтеграційними процесами. Важливу роль у цьому контексті відіграють євроатлантичні інтеграційні процеси, в тому числі, відносини країн “нових демократій” з НАТО, а також вплив НАТО на взаємини між постсоціалістичними країнами. З семи держав – безпосередніх сусідів України, чотири стали членами НАТО (Польща, Румунія, Словаччина та Угорщина). Вступ цих країн до Альянсу привів до безпосереднього межування України з цією організацією на всьому західному напрямі. При цьому, єдиною країною з числа членів НАТО, з якою Україна має певні територіальні труднощі, є Румунія.

Україно-румунські відносини багатогранні. Найскладнішим вважається питання державного кордону між двома країнами, незважаючи на

підписану у червні 2003 року у Чернівцях відповідну угоду.

Державний кордон між Україною та Румунією встановлений Паризьким мирним договором від 10 лютого 1947 року таким, яким був станом на 1 січня 1941 рік, (кордони, які утворилися після приєднання до Радянського Союзу Бессарабії, північної частини Буковини та Герцаївського цинуту) згідно з радянсько-румунською угодою від 28 червня 1940 року. 4 лютого 1948 року, відповідно до згаданого договору, був підписаний Протокол стосовно уточнення проходження лінії державного кордону між Румунською Народною Республікою та Союзом Радянських Соціалістичних Республік. А вже 27 лютого 1961 року у Бухаресті було підписано Договір про режим радянсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань.

Проблема кордонів стала надзвичайно актуальною одразу після повалення комуністичного режиму в Румунії та здобуття Україною незалежності. Початковий етап становлення українсько-румунських відносин затьмарила спроба деяких радикальних політичних кіл Румунії висунути територіальні претензії до України. 24 червня 1991 року було ухвалено декларацію Парламенту Румунії про “пакт Ріббентропа – Молотова” та його наслідки для України, де йшлося про “приналежність Бессарабії, Герцаївського цинуту та Північної Буковини”.

Проте 24 серпня 1991 року позачергова сесія Верховної Ради України прийняла Акт проголошення незалежності України, в якому, поряд з іншими важливими положеннями правового оформлення державності, зазначалося, що “територія України є неподільною і недоторканою” [1]. 12 вересня 1991 року Законом “Про правонаступництво України” було підтверджено ті її права і зобов’язання за міжнародними угодами, укладеними колишнім СРСР, які не суперечать Конституції України та інтересам держави. Цим же законом було встановлено, що лінія державного кордону, яка відокремлює територію України від інших держав, визначається так, як вона існувала станом на 16 липня 1990 року (дата ухвалення Декларації про державний суверенітет України). Відповідно до загальнозовизнаних міжнародно-правових норм, зокрема, статті 11 Віденської конвенції 1978 року про правонаступництво держав стосовно договорів, Україна успадкувала існуючу на момент розпаду СРСР лінію державного кордону з Румунією.

Протягом перших років двосторонніх взаємовідносин Румунія неодноразово намагалася односторонньо ліквідувати успадковану від колишнього СРСР договірно-правову базу стосовно українсько-румунського державного кордону. У квітні 1993 року Румунія надіслала МЗС України ноту, в якій, зокрема, повідомлялось про припинення дії Договору між Урядом Румунії та Урядом СРСР про режим державного кордону, укладеного 27 лютого 1961 року. Проте негативна позиція Румунської сторони щодо своїх зобов’язань, які випливають із вищезазначеного Договору, суперечить зафіксованим у Віденській

конвенції про правонаступництво щодо договорів 1978 року міжнародним нормам, які встановлюють, що правонаступництво держав щодо договорів про кордони є безумовним. В статті 11 цієї Конвенції, зокрема, зазначається, що “правонаступництво держав як таке не зачіпає: а) кордонів, встановлених договором; або б) зобов’язань і прав, встановлених договором й таких, що відносяться до режиму кордону” [2].

З огляду на вищесказане, денонсація Румунією Договору про режим кордону від 27.02.1961 року суперечить статті 59 цього Договору, частині 2 статті 42 [6] та статті 54 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23.05.1969 року [3], статті 11 Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо договорів від 23.08.1978 року [2], під документами якої стоїть підпис Румунії.

Прагнення потрапити у першу хвилю розширення НАТО на схід змусило Румунію підписати у 1997 році базовий політичний договір з Україною. Проте бухарестському зовнішньополітичному відомству вдалося винести за рамки договору питання про державний кордон та його режим. Водночас було визначено непорушність українсько-румунського кордону, проте підкреслювалось, що договір про режим кордону між двома державами буде укладено дещо пізніше [4]. Отже, Румунія формально підтвердила принцип “недоторканності” існуючих кордонів з Україною, але ці кордони залишилися без подальшого юридичного закріплення (згодом така ситуація повторилася при підписанні відповідного договору між Румунією та Республікою Молдова) [13].

Хоча Румунія однією з перших встановила дипломатичні відносини з незалежною Україною, сьогодні вона ще залишається єдиною країною серед країн-членів ЄС, яка має з Україною деякі територіальні проблеми. Офіційно питання проходження державного кордону не оскаржується, оскільки у пункті 1 статті 2 Договору про відносини добросусідства та співробітництва між Україною та Румунією зазначено, що кордон між ними є непорушним і тому Сторони утримуватимуться тепер і в майбутньому від будь-якої зазіхань на цей кордон [4]. Проте в румунських засобах масової інформації обговорювалася необхідність вирішення цього питання на ділянці біля гори Стог у районі 356 прикордонного знака та щодо трьох островів на річці Тиса площею більш як 100 гектарів у межах: 254-255, 256-257, 257-258 прикордонних знаків [12].

Отже Договір про відносини добросусідства та співробітництва між Україною та Румунією, який вплинув позитивно на зміцнення довіри між обома державами, не подолав усіх розбіжностей, і деякі питання залишилися поза його рамками. В результаті основна частина спірних питань залишилась позаду, а інша мала бути вирішена у наступні два роки після підписання базового договору, згідно додатку до нього. Після ратифікації українсько-румунського договору минуло набагато більше часу, але позитивні результати стосовно спільного кордону досягнуті не повністю.

17 червня 2003 року, тобто через шість років після укладання базового договору та після 19 раундів переговорів, Україна і Румунія підписали у Чернівцях Договір між Україною та Румунією “Про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань”. Підписаний договір здійснив остаточне оформлення державного кордону, успадкованого від колишнього СРСР, тобто він підтверджує лінію радянсько-румунського державного кордону, визначеному в 1961 році, окрім молдовсько-румунської ділянки. В договорі зазначено, що лінія державного кордону є незмінною і дані положення будуть автоматично продовжені на нові п'ятирічні періоди та не підлягають денонсації. Документ також регламентує використання прикордонних вод, залізничного транспорту, шосейних доріг та інших комунікацій [5]. Після ратифікації договору парламентами України і Румунії була створена комісія з представників української і румунської сторін, яка повинна займатися технічними питаннями облаштуваності кордону.

За оцінкою багатьох українських дослідників, позиція румунських дипломатів під час переговорів у Чернівцях була дуже поступливою. Можливо, і це впливає з коментарів румунських дипломатів, її слід шукати в європейській та євроатлантичній політиці Бухареста. Можна навіть зробити припущення, що найвагомішою причиною, яка змусила сусідню країну підписати цей договір, є вимоги основоположних документів НАТО щодо відсутності територіальних претензій його нових членів до своїх сусідів.

Фактично цю думку під час прес-конференції в Чернівцях підтвердив тодішній президент Румунії І. Ілієску, зазначивши, що договір відповідає європейським стандартам та дає змогу Румунії “виконати умови західноєвропейських партнерів щодо забезпечення безпеки східного кордону” [14]. До речі остаточна невирішеність питань щодо українсько-румунського кордону не стала перешкодою для вступу Румунії до НАТО. Можливо, офіційний Бухарест зобов'язався розв'язати цю проблему у найкоротший термін.

Але вже останнім часом відносини між двома країнами зазнали ускладнення й через проблему поновлення українського суднохідного каналу по Дунаю. Канал працював ще з 50-х років ХХ століття. І був він досить ефективним. Проте, починаючи з 80-х років минулого століття, експлуатація каналу не підтримувалася фінансово, а тому канал прийшов у запустіння. Враховуючи те, що Дунай є дуже потужною рікою, яка переносить багато твердих стоків, для підтримки каналу потрібні щорічні експлуатаційні роботи. Через відсутність таких робіт упродовж багатьох років прохід морських суден через канал став неможливим. Щоб відродити регіон української частини дельти Дунаю, потрібно було поновити функціонування каналу, адже це сприяло би діяльності кількох портів: Ізмаїлу, Кілії, Рені, Усть-Дунайського. Судна, які в них заходили, проходили через румунську частину Дунаю, за що доводилося сплачувати великі збори.

В результаті виконання робіт виникло непорозуміння з румунською стороною. Українська сторона вважає, що основною причиною цього конфлікту є економічна, адже це порушує монополію Румунії на судноплавство Дунаєм. З румунської позиції, проблема полягає у тому, що роботи ведуться на території Дунайського біосферного заповідника і становлять екологічну небезпеку. Слід зазначити, що канал майже повністю проходить за межами цього заповідника, і тільки невелика частина, в районі гирла Бистре перетинає його. Саме на цій ділянці роботи з заглиблення дна проводяться в обмеженому обсязі із найменшими можливими втратами для навколишнього середовища [12, с. 233].

Одним із найбільш складних і делікатних питань в українсько-румунських взаєминах є проблема морського кордону. У 1996 році Румунія денонсувала Протокол 1948 року, який передбачав перехід острова Зміїний до складу СРСР. Після тривалих дискусій з цього приводу речник МЗС С. Дукару, зазначив, що Бухарест не вимагає острова, а протестує у зв'язку із намаганням України надати “статусу територіальних вод” простору в 12 морських миль навколо острова Зміїного. Міністерство закордонних справ України кваліфікувало це як “спробу висунути територіальні претензії”, яка “створює негативний ґрунт для завершення двосторонніх переговорів щодо політичного договору” [8].

Хоч у 1997 році Сторони і визнали у Договорі непорушність нині існуючого кордону, але вирішити питання про делімітацію їхнього континентального шельфу та виключних економічних зон в Чорному морі так і не вдалося. Не вдалося цього зробити і в підписаному в 2003 році Договорі між Україною та Румунією “Про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань”.

Слід зазначити, що суперечка навколо даного питання в районі острова Зміїний полягає в тому, що румунська сторона вважає Зміїний не островом, а скелею, непридатною ані для проживання, ані для ведення сільського господарства. Будучи розташованим неподалік берегів Румунії, континентальний шельф Зміїного збігається з румунським. При цьому слід зазначити, що міжнародним законодавством передбачено право островів, але не скель, на континентальний шельф.

Крім цього, геологи цілком обґрунтовано вважають цей регіон Чорного моря багатим на поклади нафти й газу. Це підтвердили дослідження українсько-американської групи з “Одесморгеології” і компанії “Вестерн Джеофізікал”, що провели розвідку у згаданому регіоні [9]. Фахівці стверджують, що шельф біля острова – це 1/3 українських запасів нафти і 1/4 нерозвіданих запасів газу. В той же час континентальний шельф о. Зміїний становить 7000 кв. км. [11].

Останні твердження настільки ускладнили ситуацію навколо угоди про делімітацію континентального шельфу і виняткової економічної зони, що Румунія вирішила звернутися за допомогою у розв'язанні даних протиріч до

Міжнародного суду в Гаазі, подавши 16 вересня 2004 року відповідний судовий позов. Тим паче, що 24 раунди двосторонніх переговорів, які почалися ще в 1998 році, щодо вирішення проблеми острова Зміїного, закінчилися невдало.

Вивчивши аргументи сторін та історію питання, а також можливі прецеденти, 3 лютого 2009 року суд прийняв одностороннє рішення, що є надзвичайно рідкісним в практиці Міжнародного суду.

Стосовно острова Зміїний, суд підтвердив українську належність самого острова та наявність українських територіальних вод навколо острова, однак разом з тим вирішив що цей острів не є складовою частиною берегової лінії. Суд виходив з того що острів Зміїний розташований відносно далеко від берегу та є дуже маленьких розмірів [10]. Тому суд прийшов до висновку що острів Зміїний “не повинен впливати на делімітацію у даній судовій справі, окрім 12-мильної смуги територіальних вод навколо острова” (параграф 188). Суд також не враховував Сулінську дамбу як пропонувала румунська сторона. Суд визнав що дамба не є частиною порту, а тому не є складовою берегової лінії (параграфи 138-140).

Проходження лінії розмежування практично точно відтворює лінію, запропоновану радянською стороною на переговорах про розмежування з Румунією в 1987 році [10]. Можна зробити висновок, що суд при ухваленні такого рішення використовував найпростіший у міжнародному морському праві метод – метод рівновіддаленості точок та проігнорував острів Зміїний як такий, який впливає на делімітацію континентального шельфу і виняткових економічних зон у Чорному морі.

Рішення Міжнародного суду ООН у Гаазі у справі про делімітацію континентального шельфу та виключних економічних зон України і Румунії (щодо о. Зміїний) “справедливе, законне, ґрунтується на міжнародному праві і винесене головним судовим органом ООН, в об’єктивності якого не доводиться сумніватися”. На цьому наголосив на брифінгу, стосовно винесення судового вердикту, Уповноважений України в Міжнародному Суді ООН Посол Володимир Василенко. “Тут не доводиться говорити про поразку чи перемогу тієї чи іншої сторони. Це перемога здорового глузду”, – сказав він. Проте Румунія отримала позитивне рішення 80 % своїх претензій щодо континентального шельфу, а Україна, відповідно – 20 %.

Очевидно, що є певні плюси і мінуси у такому рішенні для України. На нинішній час більше все ж таки мінусів, оскільки Україна в черговий раз поступилася своїми інтересами, перш за все економічними. Важко назвати перемогою ситуацію, коли задоволено лише меншу частину твоїх вимог.

Разом з тим є і позитивні моменти вирішення проблеми Зміїного. Умовно їх можна поділити на дві групи потенційних та реальних. До безумовних плюсів можна віднести те, що Україна отримала юридичні підстави, освоювати шельф Чорного моря, на своїй ділянці колишніх спірних територій. Втім, таку ж перевагу отримала Румунія.

Іншим плюсом можна назвати суто моральну перевагу у подальших переговорах України щодо

вступу до ЄС та НАТО. Адже тепер Україна, не маючи територіальних претензій до Румунії, виконала принаймні хоча б один з критеріїв, потрібних для членства у євроатлантичних структурах. У цьому процесі українська влада, очевидно, мала б інтенсифікувати співпрацю з Угорщиною, яка, як відомо, теж має великі територіальні претензії щодо румунської території, які не висловлюються відкрито, проте за рахунок потужної угорської громади реалізуються на практиці через сильні економічні, культурні зв’язки між відповідними регіонами Румунії та Угорщини. Очевидно, що українська дипломатія мала б докласти зусиль для того, щоб румунська сторона відчувала постійну приховану пересторогу щодо дій, які сьогодні провадяться в українській Буковині, щоб Угорщина та Україна не розпочали таку ж саму політику щодо етнічних угорців та етнічних українців. Можливості для цього можуть з’явитися вже у ближчому майбутньому. Ймовірно, що це розуміє і румунська сторона. Питання полягає тільки в тому, чи зможе цим фактором скористатися українська влада, чи їй знову буде вигідніше представляти зовнішньополітичні поразки, як дипломатичні перемоги [15].

Разом із незалежністю Україна отримала і чималу кількість територіальних неузгодженостей, які практично не є вирішеними й досі. Суперечності щодо делімітації кордонів спричиняє досить часті територіальні непорозуміння, які не сприяють утвердженню статусу нашої держави як надійного і послідовного гравця на міжнародній арені. А існування поблизу кордонів нашої держави невирішених територіальних конфліктів і бажання відігравати роль геополітичного лідера в даному регіоні, повинні стимулювати її до формування цілеспрямованого зовнішньополітичного курсу держави стосовно чіткого вирішення даних питань.

Саме тому вирішення всіх вищезазначених проблем сприятиме посиленню позицій України в Чорноморському регіоні, підвищенню її іміджу у світі, покращенню торговельно-економічних відносин України з Румунією, зміцнить співпрацю між прикордонними регіонами, покладе край нелегальному переміщенню людей, товарів, зброї та наркотиків, що зробить міждержавні відносини більш прозорими та передбачуваними та дозволить Україні стати частиною великої євроатлантичної родини.

Джерела та література:

1. Акт проголошення незалежності України // Голос України. – 1991. – 27 серпня;
2. Венская конвенция о правопреемстве государств относительно договоров от 23.08.1978 г. – Режим доступу: <http://www.ipolitics.ru/lnk/205.htm> (дата перегляду. – 12.03.2009);
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 р. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_118 (дата перегляду. – 12.03.2009);
4. Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною і Румунією // Урядовий кур’єр. – 1997. – 5 червня;
5. Договір “Про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань” від 17.06.2003 року. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi->

[bin/laws/main.cgi?nreg=642_022](#) (дата перегляду. – 11.03.2009); 6. Договор о режиме советско-румынской государственной границы, сотрудничестве и взаимопомощи в приграничных вопросах. – М., 1961. – 37с.; 7. Конституція України від 28 червня 1996 року. – К.: Фоліо, 2006. – 158 с.; 8. Бостан С. Вирішення проблеми українсько-румунських взаємин кризь призму визначення статусу о. Зміїний // Європейська та євроатлантична інтеграція і транскордонне співробітництво. – Луцьк: Вежа, 2008. – 342 с.; 9. Бостан С. Українсько-румунські взаємини в контексті розгляду справи „Делімітація морських просторів у Чорному морі (Румунія проти України)” в Міжнародному суді ООН // Соціологія у (post) сучасності. – Харків, 2008. – 359 с.; 10. Василенко В.: „У дипломатії і міжнародному праві не можна оперувати категоріями “перемог” і “програшів” // Дзеркало Тижня. – 2009. – №4(732). – 7 – 13 лютого; 11. Воротнюк Г. Острів Зміїний – земля заселена // Голос України. – 1996. – 10 лютого; 12. Гакман С. Проблема кордонів в українсько-румунських взаєминах у контексті розширення НАТО та ЄС на Схід // Україна-Румунія-Молдова: Історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів. – Чернівці: Букрек, 2006. – С. 229; 13. Григоришин С. Перспективи розвитку міжрегіональних відносин у контексті “Договору про привілейоване партнерство та співробітництво між Республікою Молдова та Румунією” // Регіони Східної Європи: інтеграційні очікування та конфронтаційні небезпеки. – Чернівці: Букрек, 2000; 14. Доба. – Чернівці. – 2003. – 20 червня. – Ч. 46 (320); 15. Соломонюк Р. Зміїний, програно битву чи війну? // ХайВей. – 2009. – Режим доступу: <http://h.ua/story/171492/> (дата перегляду. – 12.05.2009).

Bostan S.

Territorial problems in contact-legal base of Ukraine and Romania

Contract-legal base of the Ukrainian-Romanian relations long enough time and not without difficulties was formed. Many questions at issue remained unresolved, and in mutual relations territorial claims take place, that strongly complicates dialogue. Romania – a member of EU and NATO, Ukraine only tries to enter these organisations, but the general vision of the European future can positively affect a course of mutual relations.

Key words: contract-legal base, the Ukrainian-Romanian relations, territorial problems, an island Snake, frontier, the Euroatlantic integration, Ukraine, Romania, the International Court of the United Nations.

УДК: [327:341.222](47+57)“1991/...”

© Роман Гарат (Коломия)

ПРОБЛЕМА КОРДОНІВ У СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ

У статті проаналізовано проблему кордонів у Співдружності незалежних держав та охарактеризувати основні шляхи її вирішення. Стверджується, що особливого значення набуває питання безпеки нових прикордонних територій кожної із новоутворених держав.

Ключові слова: Співдружність незалежних держав, кордон, демілітація.

Розпад Радянського Союзу в 1991 р. ознаменував закінчення біполярної системи, яка базувалася на ідеологічному протистоянні

наддержав та призвів до початку принципово нового етапу у міжнародних стосунках. Для цього етапу характерна, у свою чергу, нова ситуація у сфері міжнародної безпеки, у якій на передній план виходять нетрадиційні виклики, такі як регіональні та локальні конфлікти, міжнародний тероризм, наркоторгівля, неконтрольована міграція, погіршення екологічної ситуації та інше.

Одним із серйозних джерел нестабільності на даному етапі став пострадянський простір [8]. Замість однорідного в політичному, ідеологічному, частково економічному та культурному планах великої країни, відгородженої від зовнішнього світу “алізною завісою”, виникло одразу 15 нових держав, процес становлення яких продовжується і до наших днів. Наслідки даного процесу, такі як майже повсемісне погіршення соціально-економічної ситуації, недостатня ефективність державної влади, зростання етнопатристських та етносепаратистських настроїв, етнічні та територіальні конфлікти, активізація екстремістських сил та організованої злочинності створюють серйозні проблеми у сфері забезпечення безпеки не тільки на самому пострадянському просторі, але і далеко за його межами. Виходячи із політичної, економічної та етнокультурної взаємозалежності територій колишнього СРСР названі проблеми досить часто мають транскордонний характер, що, у багатьох випадках, вимагає тісної координації дій всіх зацікавлених сторін.

У таких умовах особливого значення набуває питання безпеки нових прикордонних територій кожної із новоутворених держав. На даний час значна частина таких територій залишається не тільки не оформленими у відповідності зі своїм статусом (який передбачає демаркацію, встановлення прикордонного та митного режиму), але і остаточно не делімітовані. Така ситуація завдає значної шкоди інтересам держави, адміністративних регіонів, які входять до складу цих держав, інших зацікавлених сторін. Реалії нинішнього періоду, пов’язані із завершенням “холодної війни” при підвищенні значення нетрадиційних викликів, а також обмежені ресурсні можливості пострадянських держав настійливо вимагають вироблення нової політики забезпечення безпеки кордонів; політики, яка, з метою забезпечення ефективності, може передбачати не тільки заходи, здійснювані однією державою чи суміжними державами (зокрема, у рамках розвитку прикордонного співробітництва), але і участь інших зацікавлених держав та міжнародних організацій, таких як СНД, ОБСЄ, ЄС та інших, об’єднання зусиль яких, незважаючи на існуючі суперечності, у деяких випадках видається необхідним. Найбільш показовим у цьому плані став приклад Центральної Азії, держави якої зазнають нападів транскордонних екстремістських угруповань [6]. Враховуючи, що стабільність кордонів та їх здатність служити фільтром по відношенню до транскордонних потоків є важливою умовою як національної, так і регіональної безпеки, запропонована автором проблема має надзвичайну важливість та високу актуальність.